

Državna regulativa v panogi detektivske dejavnosti: poročilo o okrogli mizi

V okviru 17. konference Dnevi varstvoslovja je Detektivska zbornica Republike Slovenije 8. 6. 2016 v Kranjski Gori organizirala okroglo mizo z naslovom »Državna regulativa v panogi detektivske dejavnosti«. Okroglo mizo sta moderirala Dušan Poslek in Žiga Primc, zataknilo pa se je pri razpravljavcih. Tako sta se vabilu Detektivske zbornice RS odzvala le njen predsednik Janko Trivunovič in dekan Fakultete za varnostne vede dr. Andrej Sotlar, žal pa so se opravičili predstavniki državnih organov, ki imajo pomembno regulatorno in nadzorstveno vlogo na področju detektivske dejavnosti od Ministrstva za notranje zadeve in Inšpektorata Republike Slovenije za notranje zadeve do Informacijske pooblaščenke in Ministrstva za javno upravo. Kakršnikoli so že bili razlogi za odsotnost predstavnikov države, je to pustilo grenak priokus med udeleženci okrogle mize, še posebej pa med detektivi, ki čutijo in opozarjajo, da v njihovi branži ni vse tako, kot bi lahko in moralo biti.

Namen okrogle mize je bil, da bi predstavniki državnih organov, detektivi in strokovnjaki javno spregovorili o odprtih vprašanjih, ki se dotikajo detektivske dejavnosti, saj se med detektivi vse bolj razrašča prepričanje, da razmere, ki trenutno vladajo v dejavnosti, ki jim daje kruh, počasi, a zanesljivo vodijo vsaj v slabšo kvaliteto, če ne celo v propad detektivske dejavnosti, pa čeprav je ta regulirana že več kot dve desetletji.

Moderator Dušan Poslek, ki je odprl okroglo mizo, je uvodoma povedal, da je detektivska dejavnost zbiranje, obdelava, posredovanje podatkov in informacij ter svetovanje na področju preprečevanja kaznivih ravnanj, ki ga za naročnikove potrebe opravlja detektiv, ki ima izdano licenco in izpolnjuje pogoje v skladu z Zakonom o detektivski dejavnosti (ZDD-1), ki je stopil v veljavo leta 2011 in je po mnenju detektivov in strokovnjakov dokaj zgledno uredil detektivsko delo, delovna področja in upravičenja, ki jih smejo uporabljati v detektivski dejavnosti.

Kot je dejal Dušan Poslek, do objave sodbe Upravnega sodišča leta 2013 večjih anomalij na področju detektivske dejavnosti detektivi niso opazili. V sodbi je med drugim zapisano, da določba ZDD-1, ki določa, da lahko določeno dejavnost opravlja detektiv, še ne pomeni, da tega ne sme opravljati nihče drug. Od citirane sodbe dalje pa se anomalije kažejo predvsem v poizkusih prevzemanja detektivskih storitev, navedenih v 26. členu ZDD-1, s strani pravnih in fizičnih oseb, ki ne izpolnjujejo pogojev, predpisanih v omenjenem zakonu. Pri tem se pravne osebe izgovarjajo, da pri opravljanju nalog iz 26. člena ne uporabljajo upravičenj iz 27. člena ZDD-1.

Sodba sama po sebi še ne bi bila tako problematična, če ji ne bi sledila različna mnenja državnih organov. V mnenju Ministrstva za notranje zadeve (v nadaljevanju MNZ) iz leta 2014 je med drugim zapisano, da je detektivska dejavnost vse, kar je v 26. členu navedeno kot detektivovo delovno področje, če

se z njo ukvarja detektiv. Vendar to ne pomeni, da te dejavnosti ne sme opravljati nihče drug. To pa je bistvo celotnega problema in zato je bila okrogla miza tudi organizirana.

V letu 2004 je Služba za zasebno varovanje in detektivsko dejavnost Ministrstva za notranje zadeve izdala mnenje, da gre tudi pri laični kontroli bolniške odsotnosti za poizvedovalno dejavnost. Neposredno izvajanje te dejavnosti pomeni poseg v posameznikovo zasebnost, ki je ustavno varovana pravica. Nadalje je bilo v mnenju MNZ zapisano, da gre za poizvedovalno dejavnost in da gre pri uporabi zbranih podatkov lahko za kršitev človekovega dostojanstva. Leta 2007 je Urad informacijskega pooblaščenca izdal dve mnenji. Zapisal je, da lahko kontrolo bolniške odsotnosti, kjer gre za opravilo obdelave osebnih podatkov, izvajajo le detektivi oziroma detektivske družbe in da gre pri kontroli za opravljanje dejavnosti, ki jo ureja Zakon o detektivski dejavnosti. Potem pa je prišla omenjena sodba Upravnega sodišča iz leta 2013, ki je vse postavila na glavo. Še istega leta je Urad informacijskega pooblaščenca izdal drugo mnenje, povsem nasprotno tistemu iz leta 2007. V mnenju je zapisal, da lahko kontrolo bolniške odsotnosti med drugim izvaja tako imenovani pogodbeni obdelovalec osebnih podatkov, ki je lahko katerakoli fizična ali pravna oseba, ki je usposobljena za opravljanje takšne dejavnosti, pri čemer ni pojasnjeno, kakšne pogoje mora izpolnjevati. Marca leta 2016 je informacijski pooblaščenec še enkrat posredno potrdil temu mnenju, ob tem pa po mnenju detektivov že nakazal smer, da morajo detektivi za izvajanje detektivske dejavnosti izpolnjevati strožje zahteve kot druge fizične ali pravne osebe, ki izvajajo dela iz njihove dejavnosti. Smiselno se je vprašati, ali je dopustno širjenje različnih del na druge subjekte.

Direktorat za policijo in druge varnostne naloge Ministrstva za notranje zadeve je v marcu in aprilu 2016 izdal dve mnenji, v katerih je dejansko prepisal omenjeno sodbo Upravnega sodišča. Med drugim je zapisal, da določba, da lahko detektiv opravlja neko dejavnost, še ne pomeni, da je ne sme opravljati nihče drug. Direktorat je prišel v kontradiktornost svojih lastnih stališč, saj je zapisal, da Zakon o detektivski dejavnosti ne daje detektivom izključne pravice, da lahko samo oni in na način, kot je zapisano v ZDD-1, opravljajo dela iz 26. člena, če so opredeljena v drugih predpisih. Kot je dejal Dušan Poslek, se detektivi sprašujejo, v katerih drugih predpisih je detektivska dejavnost še urejena. Ni namreč jasnega odgovora, kdo in na kakšen način še sme zbirati informacije na enak način kot detektivi.

26. člen ZDD-1 ureja, kaj smejo detektivi početi, 27. člen pa jasno določa njihova upravičenja, med drugim tudi, ko zbirajo podatke od oseb. Tega naj ne bi počel nihče drug. S takšnim mnenjem pa je Direktorat za policijo in druge varnostne naloge MNZ upravičenja detektivom omogočil tudi vsem ostalim osebam, ki ne izpolnjujejo pogojev po ZDD-1, s katerimi lahko posegajo tudi v človekove pravice in zasebnost. Direktorat je to pravico podelil potencialno tudi tistim, ki so bili kaznovani, ki niso bili varnostno preverjeni in ki imajo varnostne zadržke, saj ne potrebujejo nobenih tovrstnih dokazil.

Moderator Žiga Primc je razložil, da bo drugi del okrogle mize oziroma druga tematika delo detektivov za državne organe. V Zakonu o javnih uslužbencih je v 33.a členu namreč določeno, da ko predstojnik organa ugotovi oziroma oceni, da

zaposleni zlorablja bolniško odsotnost ali goljufa pri potnih stroških oziroma pri povračilu potnih stroškov na poti na delo ali z dela, lahko pooblasti enega ali več javnih uslužbencev, ali tretjo osebo ali detektiva, da preveri zgoraj opisano zlorabo oziroma goljufijo. Obenem pa je v 4. odstavku tega istega člena določeno, da je pred pričetkom nadzora treba tega uslužbenca opozoriti, da obstaja sum za njegovo kršitev. S tem členom, ko uslužbenca opozorimo, izničimo kakršnokoli možnost za uspešen nadzor oziroma za ugotovitev nepravilnosti. Vsi v detektivski stroki se sprašujejo, zakaj je ta člen sploh napisan v zakonu? A odgovora od predstavnikov Ministrstva za notranje zadeve še niso dobili.

V Detektivski zbornici RS se sprašujejo tudi, zakaj državni organi ne najemajo detektivov pri ugotavljanju drugih disciplinskih kršitev, kot so na primer alkoholiziranost na delovnem mestu, nelojalna konkurenca in druge kršitve, ki pa jih je z zakonom mogoče preiskovati brez predhodnega opozorila zaposlenemu. Na ta način vrtci, šole, zdravstvene ustanove in druge javne ustanove ne morejo kvalitetno nadzorovati zaposlenih z ozirom na domnevne kršitve, kar pa je v javnem interesu, saj so vsi posredni ali neposredni proračunski uporabniki. Detektivi si torej želijo odgovor, zakaj državni organi in ustanove njihovih storitev ne naročajo, saj bi s tem prihranili ogromno davkoplačevalskega denarja. Zavedati se moramo, da je javnih uslužbencev okoli 160.000, kar predstavlja kar velik odstotek od 800.000 delovno aktivnega prebivalstva.

Nastale razmere postavljajo pred detektive predvsem dva problema/izziva. Po eni strani jih moti nekritično in parcialno povzemanje sodbe Upravnega sodišča, kot pač nekemu državnemu organu v nekem trenutku najbolj ustreza, po drugi strani pa v tem vidijo ustvarjanje možnosti za razcvet nelojalne konkurence, ki za svoje delo ne potrebuje izpolnjevanja strogih pogojev za zbiranje informacij oziroma jih elegantno zaobide.

Vprašanje upravičenosti sodbe, na katero se sklicuje večina državnih organov, je tudi v tem, da ni preizkušena na drugi stopnji, hkrati pa se že ustvarja precedenčno razmišljanje, če že ne pravo iz ene same odločbe sodišča.

Dr. Sotlar je v svojem razmišljanju na začetku izpostavil, da je imel že pri sprejemanju trenutno veljavnega zakona določene pomisleke, ki so se nanašali na ureditev osebne zaznave in pa na težnjo države, da v zakon zapišemo vsako podrobnost, predvsem ko je šlo za področje zbiranja informacij. Ker je bil v sodbi Upravnega sodišča izpostavljen primer proti prislusnega pregleda, se je dr. Sotlar vprašal, ali so vsa področja v 26. členu ZDD-1 za detektive res ključnega pomena in ali ne bi bilo bolje ta področja na novo definirati in natančno določiti, katera dela smejo izvajati samo detektivi, tista manj pomembna in enostavnejša, kjer ne prihaja do poseganja v zasebnost in druge človekove pravice in podobno, pa prepustiti tudi drugim. Tudi g. Trivunovič je dejal, da je težko govoriti zgolj o eni sodbi, ki se s strani različnih državnih organov različno tolmači kot najpomembnejša zadeva detektivske dejavnosti, seveda pa ni nepomembna v smislu trenutnega dela in delovanja detektivov. Poudaril je, da se mu zdi razlikovanje zaposlenih glede na to, ali so javni uslužbenci ali uslužbenci v zasebnem sektorju glede zlorab bolniške odsotnosti in goljufanja pri potnih stroških, nerazumljivo in najmanj neutemeljeno.

Dr. Sotlar je dejal, da so tudi zelo visoki državni uradniki goljufali s potnimi stroški, torej jim je verjetno celo ustrezalo, če so bili sindikati glavni pobudniki takratnih pritiskov, da čim bolj otežijo možnost zbiranja informacij o tem, če in kdo krade državi ali ne. V resnici pa krademo sami sebi. Zanj je to škandal in če obstaja tudi diskrepanca glede obveznosti opozarjanja javnega uslužbenca glede suma goljufanja pri potnih stroških in pri bolniški odsotnosti, se človek sprašuje, kje je tukaj logika – če goljufaš, goljufaš, in ni pomembno koga in ali gre pri tem za stroške za prihod na delo ali bolniška odsotnost – vse se na koncu plačuje iz državnega proračuna. Dr. Sotlar zato detektive na tej točki popolnoma podpira.

Proti koncu okrogle mize sta se izpostavili še dve temi. Eno je odprl dr. Sotlar z vprašanjem, kako naj bodo področja zbiranja informacij detektivov zapisana v zakonu – kot vse, kar ni izrecno prepovedano ali kot samo tisto, kar je izrecno dovoljeno (kot to velja za državne organe). Oba pristopa imata svoje prednosti in slabosti, kajti predstavljajo na eni strani možnost zapiranja tržišča, po drugi strani pa večje tržišče in seveda tudi več konkurence.

Iz publike se je oglasil tudi dr. Miha Dvojmoč, ki predvsem razmišlja o nadzoru nad delom detektivov, kajti iz statističnih podatkov Inšpektorata RS za notranje zadeve zaznamo porast števila opravljenih inšpekcijskih nadzorov nad detektivi. Toda kje? Pri tistih, ki so to dejavnost registrirali in ki delajo. Enako velja na zasebnovarnostnem področju. Regulator je le en dejavnik, nadzornik je drug dejavnik. Če povlečemo vzporednico z zasebnim varovanjem, dobimo odgovor, ki je ravno tako problematičen, saj inšpektorat dela nekaj, regulator pa identične določbe zakonodaje tolmači po svoje in v duhu njihovega sprejemanja. Kaj je regulator rekel/razmišljal oziroma je v duhu priprave zakonodaje, inšpektorjev na terenu ne zanima, vsaj tako direktno iz njihovih ust. Zato tudi nekateri inšpektorji po Zakonu o inšpekcijskem nadzoru opravljajo inšpekcijski nadzor, kot jim paše, in tu manjka povezava inšpektorata z zbornico, da bi tudi na predlog zbornice inšpektorat opravil nadzor nad znanimi ali pa znanimi potencialnimi kršitelji ZDD. Mogoče bi morali razmisliti tudi v tej smeri. Z dr. Dvojmočem so se strinjali tudi nekateri drugi detektivi iz publike, ki so dodali še nekaj primerov izvajanja nadzora.

G. Poslek je povedal, da je težava v tem, kako Inšpektorat ta nadzor izvaja. Pridejo in vprašajo, ali se vi ukvarjate z detektivsko dejavnostjo. In če rečejo ne, potem niso v prekršku. G. Poslek je povedal, da je na inšpektorat posredoval seznam oseb, ki imajo registrirano detektivsko dejavnost, potem pa niso naredili terenskih postopkov, temveč so le pisno povprašali, ali opravljajo detektivsko dejavnost. Normalno, da so vsi rekli, da ne. Hkrati je g. Poslek tudi povedal, da se mu inšpektorat zdi brezzobi tiger, ker je veliko odločb predvsem proti »znanim« osebam odpravljenih na drugi stopnji, kot je na primer delovanje podjetja Draga Kosa za NLB.

G. Pečoler je povedal, da je podal prijavo zoper neko organizacijo. Čez 3 mesece je od inšpektorata dobil odgovor, da so jih povprašali in da ne delajo te dejavnosti. Super, to je res enkraten nadzor, saj je vse, kar naredijo, le to, da povprašajo.

Dr. Sotlar je povzel, da je zgrožen nad tem, kar posluša glede nadzora. Dejal je, da je sicer težko razpravljati o tem, ker predstavniki Inšpektorata RS za notranje

zadeve niso prisotni, vendar bi bilo prav zato prav, da bi prišli in iz prve roke slišali, kaj imajo na to temo povedati detektivi.

Kljub temu, da se predstavniki državnih organov niso udeležili, je bila okrogla miza zanimiva in polemična, predvsem pa je ponudila odkrito razpravo o trenutnem stanju na področju detektivske dejavnosti v Sloveniji, na katerega hote ali nehote v veliki meri vplivajo odločitve državnih organov.

Miha Dvojmoč